

VIAȚA UMANĂ COTIDIANĂ – ASUMARE CONȘTIENȚĂ FAȚĂ DE DARUL LUI DUMNEZEU

Drd. Nicolae Vlăduț IORGA

*Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Ovidius din Constanța
nicolaeiorga87@yahoo.ro*

ABSTRACT: Everyday Human Life – Conscious Acceptance of God’s Gift.

This paper reflects on everyday human life as a conscious response to the divine gift of existence. Life is understood as a sacred gift that calls for gratitude, discernment, and responsible participation in creation. The human faculties of reason and feeling are presented as complementary expressions of the gift of discernment, enabling a balanced perception of truth and goodness. Freedom of choice is explored as a form of conscious responsibility that grounds moral action in awareness of God’s presence. The discussion of *conscience*, *consciousness*, and *knowledge* highlights the integral relationship between self-awareness and transcendence. Finally, the paper suggests a transition from the information society toward a culture of consciousness, where human life is lived as a continuous dialogue with the divine.

Keywords, *human life; divine gift; discernment; freedom; responsibility; conscience; consciousness; knowledge; spirituality; God.*

Introducere

Viața cotidiană reprezintă spațiul cel mai concret în care libertatea și responsabilitatea umană se manifestă. Departe de a fi doar o succesiune de gesturi repetitive, ea este locul unde se exprimă răspunsul omului la darul existenței primite de la Dumnezeu. Această dimensiune antropologică și teologică a cotidianului îl obligă pe om să înțeleagă că fiecare decizie, chiar și dintre cele aparent minore, poartă în sine o semnificație etică și spirituală, reflectând modul în care libertatea personală se raportează la valorile fundamentale ale vieții.

În acest sens, responsabilitatea nu poate fi disociată de conștiința personală. Libertatea de conștiință, privită ca fundament al demnității

umane și al drepturilor universale, nu rămâne un principiu abstract, ci devine criteriul prin care omul orientează modul de a trăi în lume. Viața cotidiană este, astfel, spațiul unde libertatea se verifică și unde conștiința se confruntă cu realitatea concretă a alegerilor zilnice: raportarea la familie, la comunitate, la resursele naturale, la propria interioritate și, în mod esențial, la relația cu Dumnezeu.

În contextul actual, marcat de tensiuni sociale, relativism moral¹ și fragilizarea păcii, apelul la o responsabilitate conștientă față de darul vieții devine mai urgent ca oricând. O viață trăită în spiritul unei conștiințe libere și responsabile nu este doar un act de fidelitate față de Creator, ci și o contribuție esențială la edificarea unei societăți mai juste și mai solidare. Educația pentru responsabilitate, promovarea drepturilor omului și consolidarea păcii durabile își au rădăcina tocmai în această atitudine fundamentală: recunoașterea vieții ca dar și trăirea ei ca misiune.

Prin urmare, analiza vieții cotidiene ca răspundere conștientă față de darul lui Dumnezeu își găsește locul firesc în cadrul reflecțiilor dedicate libertății de conștiință, văzută ca temei indispensabil pentru garantarea drepturilor omului, pentru o educație integrală și pentru construirea unei păci autentice și durabile.²

1. Viața - darul lui Dumnezeu

Nu este o taină pentru nimeni că întrebările fundamentale ale omului s-au raportat dintotdeauna la propria sa persoană. Întrebări precum *cine sunt eu* sau *ce rost are existența mea în lume* au fost analizate din perspective diferite, în funcție de spiritul fiecărei epoci și de influențele contextului social, politic, economic, cultural, religios ori psihologic.³

A interoga *cine sunt eu* înseamnă, implicit, a întreba *ce este viața mea*. Încă din zorii gândirii, oamenii au căutat să ofere acestor interogații un sens

1 Adrian Vasile, „Secularization and its Impact on the Jews' Religious Life”, în *Proceedings of the Conferences on the Dialogue between Science and Theology*, vol. 4, Issue 1, December 2017, EDIS - Publishing Institution of the University of Zilina, DOI: 10.18638/dialogo.2017.4.1, pp.67-77, <http://www.dialogo-conf.com/archive/?vid=1&aid=2&kid=170401-7>.

2 Cristian-Vasile Petcu, „Pacea și dreptatea după cărțile profeților mari” („Peace and justice according to the books of the great prophets”), în *Annales Universitatis Valachiae*, Facultatea de Teologie, Târgoviște, 2005, pp. 448-458.

3 Alfred Adler, *Sensul vieții*, traducere Leonard Gavriliu, Editura Iri, București, 1995, p. 26

autentic. Filosofi au fost primii care au încercat să înțeleagă existența fără a se raporta la realități exterioare lor, considerând că viața poate fi explicată prin însăși experiența ei interioară, iar gândirea prin propria sa logică. Ei pot fi considerați, astfel, adevărații întemeietori ai reflecției metafizice⁴.

Dacă pătrundem mai adânc în misterul existenței și încercăm să înțelegem ce înseamnă viața pentru ființa umană, descoperim că adesea circumstanțele exterioare sunt cele care par să ne definească. Totuși, în această perspectivă riscăm să pierdem din vedere esențialul: viața nu se reduce la factori exteriori, întâmplători sau variabili, chiar dacă aceștia contribuie la conturarea personalității și la diferențierea dintre oameni⁵.

Existența nu poate fi închisă într-o definiție rigidă. Creștinismul, asemenea iudaismului și islamului, a văzut în viață cel mai mare dar al lui Dumnezeu. Această concepție monoteistă înțelege existența ca dar și, în același timp, ca chemare spre o finalitate ce nu poate fi atinsă decât prin responsabilitate personală⁶.

Pentru creștinism, viața umană este darul suprem al lui Dumnezeu și presupune dimensiuni constitutive precum:

- ♦ conștiința;
- ♦ responsabilitatea;
- ♦ deschiderea către celălalt;
- ♦ altruismul;
- ♦ alteritatea;
- ♦ comuniunea;
- ♦ relația vie cu ceilalți.

Acestea sunt doar câteva dintre elementele esențiale ale persoanei umane și reprezintă repere prin care fiecare este chemat să-și descopere sensul autentic în lume.

Privită prin perspectiva darului divin, care se oferă în mod continuu, viața capătă valoarea unei invitații la comuniune și la responsabilitate în relația cu semenii⁷. În acest mod, putem înțelege mai clar natura relațiilor personale și sensul adevărat al existenței noastre cotidiene.

4 Kyle Standord, *So long, an Thanks for all the Fish: metaphysics and the Philosophy of Science*, în *Metaphysics and the Philosophy of Science. New Essays*, Oxford University Press, new York, 2017, p. 166.

5 Alfred Adler, *op. cit.*, p. 63.

6 Constantin Popescu, *Prețul bucurie de a trăi*, Editura Eurosong, București, 1999, p. 33.

7 Hans Selye, *Știință și viață*, Editura Politică, București, 1984, p. 352.

Dacă privim existența ca pe cel mai valoros dar oferit omului de către Dumnezeu, adică de către Cel care oferă viața fiecăruia dintre noi pentru a fi mereu deschis către ceilalți, vom înțelege că ceea ce primim nu este destinat exclusiv propriei persoane. Toate binefacerile asociate acestui dar sunt așezate în noi pentru a le pune în legătură cu darurile aproapelui, într-un dialog permanent. În acest fel, devenim mai responsabili și depășim perspectiva îngustă a propriei gândiri și vieți⁸.

Existența, înțeleasă ca dar divin, nu se reduce la un set de reguli fixe, nici la un labirint plin de obstacole și încercări prin care omul trebuie să treacă până la final pentru a spune că a trăit. Mai degrabă, viața înseamnă în primul rând relație și legătură. Fără o conexiune autentică a persoanei atât cu sine, cât și cu ceilalți, darul lui Dumnezeu nu poate fi experimentat în plinătatea lui și nici orientat spre Creator⁹.

Mulți se întreabă cum poate fi viața dar divin, dacă omul apare prin naștere, se dezvoltă în familie, primește educație și asimilează în mod inconștient modul de a fi al părinților. Încă din copilărie, persoana se formează prin influența celorlalți, fiind modelată în gândire, simțire și atitudine. Totuși, adevărata întrebare rămâne: aceasta este viața în sens deplin?¹⁰ Să trăiești repetând aceeași experiență zeci de ani, înseamnă cu adevărat a pătrunde taina existenței? Evident că nu.

Momentul decisiv este acela în care înțelegem că viața nu ne aparține în totalitate, ci își are izvorul într-un Altul. Iar această Realitate superioară nu cere altceva decât să descoperim darul personal, să ne întrebăm de ce am fost creați, ce plan are cu noi și care este finalitatea existenței noastre¹¹.

Din perspectiva creștină, răspunsul este limpede, așa cum reiese din Revelație, din Scriptură și din Tradiție: scopul vieții este sfințenia. Fiecare este chemat să împlinească această chemare, în măsura propriilor posibilități fizice, psihice, intelectuale și spirituale. Modul în care omul înțelege și asumă viața reflectă starea sa interioară și dorința de a ajunge la înțelesul profund al existenței¹².

Darul iubirii divine constă în faptul că Dumnezeu dorește ca și noi să trăim în asemănare cu El, să devenim părtași la viața Sa. Astfel, viața

8 Albert Szent-Gyorgyi, *Pledoarie pentru viață*, Editura Politică, București, 1981, p. 215.

9 Stanislav Grof, *Dincolo de rațiune*, Editura Curtea Veche, București, 2009, p. 534.

10 A se vedea, Alfred Adler, *Cunoașterea omului*, Editura Iri, București, 1996, pp. 22-67.

11 Pr. Dr. Ion Stoica, *Adevărul, lumea și omul*, Editura Asa, București, 2006, p. 145.

12 Alfred Adler, *Sensul vieții...*, p. 88.

este nu doar un dar, ci și un mijloc de legătură între om și Creator. Prin ea, ființa umană este chemată să devină responsabilă, să privească realitatea cu autenticitate și să își descopere sensul adevărat¹³.

Această descoperire nu poate avea loc fără trei dimensiuni fundamentale: rațiunea, sentimentul și libertatea. Ele constituie principalele instrumente prin care omul își formează convingerile, acționează și trăiește în lume. Lupta noastră comună este ca oamenii să fie mai raționali, mai sensibili și mai liberi¹⁴.

Dar se ridică o întrebare: pentru ce avem nevoie de toate acestea? Dacă viața este dar și răspundere înaintea lui Dumnezeu, de ce sunt necesare rațiunea, emoția și libertatea? Răspunsul poate fi găsit doar atunci când ele încetează a fi simple concepte abstracte și devin experiențe vii: rațiunea ca lumină a înțelegerii, sentimentul ca trăire profundă și libertatea ca asumare conștientă a unei credințe autentice.

2 Rațiunea și sentimentul – darul discernământului

Ce înțelegem prin rațiune? Cum o putem explica și cum se dovedește ea? Care este acest *logos* despre care s-a discutat intens în filosofia antică, fără a se fi ajuns, nici până astăzi, la o definiție completă și definitivă? Poate tocmai faptul că nu s-a găsit o formulare exhaustivă arată că rațiunea cuprinde ceva ce depășește simpla putere de înțelegere¹⁵.

Dicționarului Explicativ definește rațiunea drept facultatea proprie ființei umane de a cunoaște prin concepte, prin definiții, prin judecăți și raționamente, adică printr-o gândire logică și ordonată. Într-un sens mai larg, termenul desemnează mintea, judecata, capacitatea de a descoperi cauze și temeuri. A fi rațional înseamnă a analiza, a căuta sens și justificare, a identifica motivele pentru care un lucru există sau se manifestă într-un anumit fel.

De obicei, raționalitatea a fost pusă în relație cu procesul cunoașterii, alături de dimensiunea senzorială. Cunoașterea prin simțuri are trei niveluri: senzația, percepția și reprezentarea. În paralel, cunoașterea rațională presupune tot trei etape: noțiunea, judecata și raționamentul.

13 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul I, Editura IBMBOR, București, 1996, p. 237.

14 Idem, *Spiritualitate și comuniune în liturghia ortodoxă*, Editura IBMBOR, București, 2000, p. 22.

15 Francis Peters, *Termenii filozofiei grecești, traducere Drăgan Stoianovici*, Editura Humanitas, București, 1996, pp. 161-169.

În teoria cunoașterii, cele două planuri sunt strâns legate într-un raport dialectic fundamental. Experiența senzorială constituie începutul, fiind o cunoaștere nemijlocită, concretă și imaginativă, care oferă primele informații despre fenomene¹⁶. Ea arată că gândirea nu se poate dezvolta fără simțuri. Acestea, atunci când receptează senzații, transmit reflectarea unor trăsături ale obiectelor din lumea materială. Prin urmare, obiectele ne lasă o anumită impresie, ne creează o imagine subiectivă¹⁷. Senzația rezultă din întâlnirea subiectului cu obiectul, conținând amprente de la ambele părți. De aceea, nu putem vorbi despre „lucrul în sine”, ci doar despre percepția pe care o avem asupra lui.

Dacă identificăm lucrul în sine cu impresia pe care ne-o lasă, închidem ceea ce este deschis interpretărilor într-un cadru personal, propriu modului nostru de a simți și de a înțelege¹⁸. Imaginea creată nu redă obiectul ca atare, ci doar copia lui, filtrată prin propria noastră interioritate. Astfel, ceea ce reținem este mai degrabă ceea ce înțelegem noi din realitate, nu realitatea însăși. În plus, dacă există tulburări interioare sau distorsiuni de percepție, senzația poate lua locul obiectului real.

Al doilea nivel, percepția, constă în reflectarea mai stabilă a obiectului, adică o reproducere interioară a ceea ce privim. Ea este frecventă în viața cotidiană, întrucât prin fixarea atenției asupra anumitor aspecte, punem în lumină unele trăsături și le lăsăm pe altele în umbră. Acest proces presupune un câștig, dar și o pierdere, asemenea unei alegeri existențiale care implică inevitabil renunțarea la o altă cale¹⁹.

Reprezentarea constituie a treia treaptă a cunoașterii senzoriale, fiind reproducerea imaginilor obiectelor și fenomenelor, inclusiv a celor trecute, care nu mai acționează direct asupra simțurilor. Ea aduce în fața conștiinței o formă concretă și imaginativă²⁰.

16 I. Biriș, *Rolul imaginărilor în cunoașterea științifică*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2009, p. 19.

17 *Ibidem*, p. 44.

18 W. Brant, *Mental Imagery and Creativity: Cognition, Observation and realization*, Akademikerverlag, Saarbrücken, 2013, p. 110.

19 Tim Crane, *The problem of perception*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, online <https://plato.stanford.edu/entries/perception-problem/>, la 06.05.2025.

20 Ron Brachman, *A structural paradigm for representing knowledge*, Bolt, Beranel, Neuman Technical report (3650), online <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0364021385800148>, accesat la 06.05.2025.

Cunoașterea rațională, însă, are un caracter diferit: este forma specific umană de reflectare a realității și se dovedește superioară nivelului senzorial. Ea nu se bazează pe contact nemijlocit, ci pe medierea noțiunilor și cunoștințelor acumulate. Rațiunea organizează, clasifică, construiește abstracții și creează structuri logice²¹. Astfel, prin noțiuni, judecăți și raționamente, se dezvoltă gândirea conceptuală și cunoașterea rațională propriu-zisă.

Noțiunea poate fi înțeleasă ca expresia conceptuală a realității, adică modul în care gândirea generalizează și abstractizează lucrurile. Prin reflectarea lor, conceptele se fixează în limbaj și devin elemente care susțin comunicarea. Astfel ia naștere un sistem de termeni prin care se transmite informația despre un fenomen sau obiect și se structurează gândirea în categorii²².

Judecata nu mai apare sub forma noțiunilor izolate, ci se exprimă în propoziții. Ea constă în a afirma sau a nega ceva despre un lucru, punându-l într-o relație cu realitatea. Poate fi simplă ori compusă, dar rolul ei principal este de a determina raportul dintre subiectul cunoscător și obiect. Prin judecată se stabilește o legătură între concepte, iar discernământul ne ajută să alegem ceea ce este mai adevărat, mai bun sau mai frumos²³.

Din interacțiunea acestor concepte și judecăți se naște raționamentul – o formă a gândirii în care unele concluzii duc la altele, generând o idee nouă, care poate deveni principiu. Raționamentul reprezintă modul prin care cunoașterea abstractă atinge o structură logică și coerentă²⁴.

Dimensiunea senzorială și cea rațională, deși diferite, se completează reciproc. A le uni înseamnă că senzațiile să capete un nivel de conștiență: nu doar să percepem cu simțurile, ci și să înțelegem prin intelect. În același timp, nici logica nu poate funcționa în absența datelor furnizate de experiență, care constituie primul nivel al cunoașterii. Această întâlnire dintre simțuri și rațiune se realizează, de fapt, în deschiderea către celălalt.

21 *** *Living Knowledge, The British Library 2015-2023*, online <https://www.bl.uk/aboutus/foi/pubsch/pubscheme3/living-knowledge-2015-2023.pdf>, accesat la 06.05.2025.

22 Stanley Cavell, *Knowing and Acknowledging, in Must we mean what we say?*, Cambridge University Press, 2002, p. 251.

23 Zoltan Dienes, Ryan Scott, *Measuring unconscious knowledge: Distinguishing structural knowledge and judgment knowledge*, University of Sussex, Brighton, online la http://www.lifesci.sussex.ac.uk/home/Zoltan_Dienes/, accesat la 06.05.2025.

24 Ronald Fagin, Joseph Halpern, Yoram Moses, Moshe Vardi, *Reasoning about Knowledge*, The Mit Press, Cambridge, Massachusetts, 1995, p. 75.

Astfel, rațiunea ne arată că, pornind de la premisa că existența este darul lui Dumnezeu, ea devine instrumentul prin care descoperim cum să gestionăm darurile primite. O minte capabilă de discernământ știe să recunoască binecuvântările divine și să le orienteze spre bine, într-un mod activ și responsabil²⁵.

Totuși, simpla posesie a rațiunii nu echivalează cu folosirea ei autentică. A gândi nu înseamnă automat a fi rațional. Capacitatea trebuie cultivată și aplicată prin discernământ. Deși fiecare persoană are o manieră proprie de a judeca și de a construi raționamente, există riscul uniformizării, care face gândirea să-și piardă spiritul critic și să devină superficială, lipsită de participare. Atunci omul rămâne prizonier al propriilor frustrări și al neputinței de a depăși limitele sale.

Adevărata maturitate a rațiunii constă în a gândi proactiv, mai întâi pentru sine, dar și în raport cu ceilalți. Responsabilitatea cere ca judecata să fie pusă în slujba binelui comun, iar acțiunile să aibă la bază nu doar logica, ci și dimensiunea afectivă.

Viața, privită ca dar, este o realitate pe care fiecare persoană trebuie să o înțeleagă ca pe o expresie a unui Creator rațional, adresată unei ființe înzestrate cu rațiune și capabile să pătrundă rostul acestui dar. În acest sens, discernământul devine spațiul interior necesar pentru a putea selecta și evalua între multiple posibilități²⁶, alegându-le pe cele mai valoroase, nu doar pentru sine, ci și în raport cu ceilalți. Astfel, gândirea personală se deschide către dimensiunea comunitară și capătă un sens mai profund.

Sentimentul poate fi definit ca o dimensiune afectivă specific umană, prin care omul își exprimă atitudinea față de realitate²⁷. Este facultatea de a simți și, implicit, de a cunoaște și aprecia. Dacă rațiunea reprezintă domeniul gândirii, sentimentul este sfera trăirii. Întrebările esențiale sunt: ce simțim noi în legătură cu lucrurile, cum ne marchează emoțional și în ce fel influențează relațiile noastre cu ceilalți?

A trăi viața în registru afectiv nu înseamnă simpla existență a unor emoții trecătoare sau a legăturilor superficiale de prietenie ori atracție, ci presupune sentimente profunde, izvorâte dintr-o înțelegere matură a

25 Pr. Dr. Ion Stoica, *op. cit.*, p. 44.

26 Horia Roman Patapievic, *Discernământul modernizării: 7 conferințe despre situația de fapt*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 134.

27 Peter Goldie, *Emotion, Feeling and Knowledge of the world, in Thinking about feeling. Contemporary philosophers on emotions*, Oxford University Press, New York, 2004, p. 91.

existenței²⁸. În această lumină, darul vieții nu poate fi tratat cu indiferență. Sentimentul este cel care ne arată modul în care trebuie să ne raportăm la existență și la ceilalți²⁹.

Fericirea, de pildă, este trăită ca stare și emoție, însă fragilitatea ei face ca omul să încerce să o păstreze prin amintiri. În întâlnirile cu prietenii, de multe ori căutăm propria noastră satisfacție, și nu neapărat binele comun, ceea ce trădează o doză de egoism. O astfel de atitudine dovedește neînțelegerea chemării noastre de a trăi și a simți într-un mod deschis și plăcut pentru toți, ceea ce constituie adevărata viață autentică³⁰.

Dacă rațiunea ne arată ce să gândim și cum să acționăm în raport cu darul existenței, sentimentul ne indică modul în care trebuie să ne purtăm, arătându-ne ce să simțim față de ceilalți și față de propria viață. Însă rațiunea lipsită de afect devine calcul rece, iar emoția lipsită de gândire se transformă într-o forță oarbă, instabilă, explicată adesea prin expresia „iubirea este oarbă”. Dezechilibrele apar atunci când una dintre cele două dimensiuni își pierde echilibrul față de cealaltă.

Echilibrul dintre gândire și trăire, dintre cunoașterea rațională și sensibilitatea afectivă, este posibil prin libertatea pe care Dumnezeu a oferit-o omului, pentru ca fiecare să poată alege în cunoștință de cauză.

3. Capacitatea de a alege liber – responsabilitatea conștientă

Dacă rațiunea este calea prin care omul reflectează asupra darului primit de la Dumnezeu, iar sentimentul reprezintă felul în care fiecare descoperă modul de a se raporta afectiv la acest dar și de a trăi relația cu Creatorul în dimensiunea dăruitor–primitor, atunci libertatea devine spațiul în care aceste două dimensiuni se împlinesc.

Libertatea, sau puterea de alege a persoanei, nu se arată altfel decât prin asumare. A fi liber înseamnă a decide pentru sine, a opta între drumuri, a construi sau a rata, a deveni mai bun ori a rămâne prizonier al limitelor³¹. Alegerea aparține fiecăruia, iar viața se definește tocmai prin felul în care omul răspunde acestui dar prin deciziile sale.

28 Richard Davidson, Sharon Begley, *Creierul și inteligența emoțională*, Editura Litera, București, 2013, p. 155.

29 Peter Goldie, *op. cit.*, p. 96.

30 Robert Shaver, *Rational egoism: a selective and critical history*, Cambridge University Press, 1999, pp. 1-2.

31 John Martin Fischer, *God, Foreknowledge and freedom*, Stanford University Press, 1989, p. 221.

Totuși, libertatea nu poate fi despărțită de responsabilitate³². Drepturile și libertățile pe care le revendicăm presupun în mod necesar obligații pe măsura lor. Dezechilibrul dintre libertate și datorie, dintre drepturi și obligații, duce la o trăire distorsionată a vieții, lipsită de armonie și de sens³³. Nu putem vorbi nici de libertate absolută, nici de lipsa ei totală, pentru că ambele extreme sunt distructive. Punctul de mijloc este dat de responsabilitate, care oferă măsura justă între ceea ce cerem și ceea ce dăm.

Adevărata libertate se descoperă doar atunci când omul își asumă consecințele propriilor acțiuni. Nu există viață umană autentică fără împlinirea responsabilităților ce derivă din libertate³⁴. Ea nu se reduce la alegerea de moment, ci presupune o stare continuă de conștientizare a sensului existenței, legată de recunoștința pentru darul primit. Nu ceea ce acumulăm din punct de vedere material este esențial, ci felul în care ne formăm pe noi înșine, cum ne maturizăm interior și devenim mai conștienți de sine și mai responsabili. Libertatea autentică este însoțită întotdeauna de discernământ³⁵.

A fi responsabil înseamnă a discerne. Înseamnă a ști că ai posibilitatea de a alege și de a acționa, dar și convingerea că deciziile tale trebuie ancorate în principii universale. Atunci când omul renunță la acest exercițiu de reflecție și sensibilitate, el riscă să nu mai fie liber cu adevărat, ci doar să urmeze impulsuri sau determinări exterioare. Lipsa discernământului îl transformă într-un executant al propriilor obiceiuri și condiționări, care, acumulate de-a lungul timpului, devin forțe inconștiente ce dictează alegerile. În astfel de situații, omul nu mai decide prin propria rațiune luminată de sentiment, ci este purtat de deprinderi care îi știrbesc libertatea reală.

Deseori se afirmă că unele decizii sunt luate „pe negândite” sau „sub impulsul sentimentelor oarbe”. Ceea ce se numește orbire este, de fapt, absența rațiunii din experiența afectivă, o trăire lipsită de claritate, în care gândirea nu mai participă. Atunci când, dimpotrivă, alegerea se face în deplină cunoștință de cauză – adică având conștiința că putem gândi, simți și decide liber – ea devine expresia autenticului „eu”, un eu responsabil și profund³⁶.

32 Eugen Jurca, *Arta de a fi liber. Persoana în Analiza Existențială și în Psihologia Pastorală*, Galaxia Gutenberg, 2009, p. 75.

33 *Ibidem*, p. 73.

34 O libertate aflată între excese așa cum afirma și Emil Cioran, *Ispita de a exista*, Editura Humanitas, București, 2002, p. 197.

35 Alfred Adler, *Sensul vieții...*, p. 66.

36 Diac. Sorin Mihalache, *Ești ceea ce trăiești. Câteva date recente din neuroștiințe și experiențele duhovnicești ale Filocaliei*, Editura Trinitas, București, 2017, p. 124.

Libertatea nu înseamnă simpla eliminare a constrângerilor exterioare, ci înainte de toate o eliberare interioară. Este capacitatea de a decide fără să fim condiționați de factori din afară, dar nici de propriile decizii anterioare, care nu ar trebui să ne transforme în prizonieri ai trecutului. Poate că acesta este scopul cel mai înalt al fiecăruia dintre noi: să trăim cât mai conștient, să ne descoperim pe noi înșine și să devenim parteneri autentici de existență pentru ceilalți³⁷.

Întrebarea decisivă rămâne: ce fel de oameni dorim să fim? Persoane indiferente la viața celorlalți sau ființe capabile să îi privească pe ceilalți ca pe persoane libere, create de Dumnezeu și chemate la dialog față către față? Autenticitatea cere comuniune, nu antagonism, și cere recunoașterea demnității celuilalt, nu competiție distructivă.

Dacă nu ne vom trezi la o viață în care să gândim cu mintea proprie, să simțim din interiorul experienței personale și să alegem să fim creatori recunoscători pentru darul primit, riscăm să ratăm înțelegerea misiunii noastre³⁸. Viața, ca dar divin primit dintru început, cheamă omul să creze prin rațiune, să se desăvârșească prin sentimente curate și să aleagă adevărul în locul minciunii, binele în locul răului, frumusețea autentică în locul aparențelor superficiale.

Dintre toate darurile, libertatea pare cel mai greu de înțeles și, adesea, cel mai prost folosit. Atunci când este confundată cu o autonomie absolută, ea încetează să mai fie libertate reală și se transformă într-un instrument care împiedică recunoașterea valorii fiecărui om. Viața nu este autonomie totală, ci libertate asumată în responsabilitate³⁹.

Noi nu suntem sursa propriei existențe. Provenim de la Dumnezeu prin părinții noștri și, în consecință, sensul nostru ultim nu poate fi altul decât întoarcerea la Dumnezeu. Calea adevărată a vieții este aceea de a privi existența în logica relației dintre dăruitor și cel care primește darul. În această lumină, recunoștința devine fundamentul vieții: este gestul cel mai înalt al minții, al inimii și al voinței.

A învăța să mulțumești lui Dumnezeu pentru tot – atât pentru binecuvântări, cât și pentru încercări – înseamnă a descoperi libertatea responsabilă. Esența vieții constă în a deveni mai buni pentru ceilalți și mai recunoscători față de Creator.

37 Libertatea despre care vorbește Sfântul Ambrozie în celebra sa epistolă 37.

38 Pr. Stoica Ion, *op. cit.*, p. 23.

39 Stephen Covey, *Eficiența în șapte trepte*, Editura All, București, 1996, p. 33.

De aceea, întrebarea rămâne deschisă: respectul, recunoștința și conștiința sunt doar cuvinte pe care le repetăm, ori sunt realități trăite zilnic? Nu există pericol mai mare decât acela de a goli aceste noțiuni de conținut, transformându-le în simple formule, în timp ce ele ar trebui să fie experiențe vii care dau sens existenței noastre.⁴⁰

4. Conștiință, Conștientă, Cunoștință

Când abordăm noțiunea de conștiință, trebuie să ne întrebăm și despre gradul de conștientă al fiecărui om, adică cât de treaz este în raport cu propria sa conștiință. În anumite situații, acești termeni pot fi considerați echivalenți, exprimându-se unul pe celălalt sau chiar având sensuri apropiate. A fi conștient presupune ca propria conștiință să fie activă și prezentă, pentru că există și o conștiință adormită, care nu reflectă starea reală a individului. Aceasta ridică întrebarea asupra legăturii dintre conștiință, conștientă și cunoaștere. Cât de trezi suntem atunci când ne folosim mintea pentru a înțelege și pentru a dobândi o cunoaștere conștientă, care să reflecte adevărata stare a conștiinței noastre? Conștiința poate fi privită ca un element divin în om, în timp ce conștientă reprezintă partea umană care recunoaște și exprimă acest aspect divin. Aceste două dimensiuni nu pot fi separate de cunoaștere, deoarece doar prin înțelegere și reflecție putem afirma că suntem oameni autentici, capabili să trăim și să manifeste o stare reală de conștientă a propriei conștiințe.

4.1 Conștiință față de cine sau de ce?

Când se vorbește despre conștiință, adesea apar expresii precum „a nu avea muștrări de conștiință” sau „a fi cu conștiința curată”.⁴¹ Însă rămâne întrebarea: față de cine este această conștiință curată sau față de ce să nu avem muștrări? Este ea legată de acțiunile noastre, de experiențele care ni se întâmplă sau de altceva? Care este legătura reală între conștiință, conștientă și cunoaștere în acest context? Și de ce avem nevoie de conștiință?

40 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Moral Values and Human Values: Support for Sustainable Societal Development”, în: Chivu, L., Ioan-Franc, V., Georgescu, G., De Los Ríos Carménado, I., Andrei, J.V. (eds.), *Europe in the New World Economy: Opportunities and Challenges*. ESPERA 2023. Springer Proceedings in Business and Economics, Springer, Cham, 2024, pp. 301-318. https://doi.org/10.1007/978-3-031-71329-3_17.

41 Cristian-Vasile Petcu, *Conștiința slujirii preoțești din perspectivă ortodoxă și romano-catolică*, în volumul „Constituția sacramentală a Bisericii. 30 de ani de la lansarea documentului <<Botez, Euharistie, Minister>> la Lima (1982-2012)”, Editura Vasili-ana 98, Iași, 2014, p. 156-173.

În primul rând, starea de conștiință constituie o condiție a minții, dar nu este o stare izolată de întreaga ființă a omului. Deseori, mintea devine doar un instrument operațional, care pare să-l definească pe individ, înlocuindu-l pe el însuși și devenind astfel periculoasă. Când omul se identifică doar cu mintea sa și nu se vede pe sine în profunzimea conștiinței, pierde esența vieții⁴²: capacitatea de a se depăși fără a se reduce la un aspect corporal sau spiritual limitat. Persoana este ceea ce este datorită conștiinței intrinseci a existenței sale, o conștiință fundamentală a faptului că există. Această conștiință de sine este un dar al lui Dumnezeu și, prin urmare, trebuie raportată la Creator. Conștiința, în esență, se află în relație cu Dumnezeu.⁴³

Oricât am încerca să excludem divinitatea din gândirea sau din viața noastră, aceasta va rămâne o realitate prezentă, transcendentă și inaccesibilă în întregime rațiunii pure. Conștiința există atât în raport cu Cineva, cât și cu ceva. Aceasta a fost pusă în om ca un dar unic, prin care Dumnezeu a dorit să-l facă capabil să se depășească continuu. Din perspectiva creștină, conștiința poate fi numită glasul lui Dumnezeu în inima omului, dar ea reprezintă și esența ființei omenești, definind persoana ca unică, irepetabilă și complementară în relația cu ceilalți⁴⁴.

Mintea reprezintă mediul în care se dezvoltă și se modelează conștiința, sprijinindu-l pe om să-și găsească sensul⁴⁵. Din perspectiva creștinismului, scopul final al vieții este cunoașterea lui Dumnezeu, iar acest demers nu poate fi atins fără un efort conștient al individului. Omul trebuie să se trezească interior, să recunoască prezența divină în toate lucrurile din jur și să folosească darul conștiinței pentru a descoperi adevărul și esențele vieții⁴⁶.

Darul conștiinței oferă fiecărui om momente definitorii de trezire, în care acesta devine conștient de propria sa stare. Aceste momente, deși rare, sunt esențiale pentru autodefinire, pentru asumarea libertății și responsabilității. Ele reprezintă examene ale cunoașterii și introspecției: cine

42 Steiner Rudolf, *Teze antroposofice*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2014, p. 211.

43 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Key aspects of the Freedom of Conscience", în *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Editions IAR-SIC, Les Arsc, France, 2016, pp. 30-37.

44 Mihai Drăgănescu, *Societatea Conștiinței*, București, 2007, p. 13.

45 A se vedea, Elena Jucan, *Conștiința umană: glasul lui Dumnezeu în ființa noastră*, Napoca Star, Cluj-Napoca, 2016, p. 44.

46 Beniamin Fărăgău, *Romani*, Fundația Istoria Binecuvântării, Cluj-Napoca, 2012, p. 223.

suntem, ce dorim să facem cu viața noastră, cum ne raportăm la societate și la ceilalți. Întrebările de conștiință ating dimensiuni esențiale și existențiale, obligând omul să fie față în față cu sine însuși.

Așa cum subliniază Steven Pinker, conștiința este un dar prețios și fragil⁴⁷. Trebuie să recunoaștem că nicio trezire nu este ușoară: nu este simplu să ieșim din somnolență, din minciună sau prostie și să ne vedem autentic. Mulți aleg să-și adoarmă conștiința, refuzând să se cunoască cu adevărat sau să urmărească binele propriu. Pentru cei care își asumă efortul, esența vieții devine clară: trecerea de la cunoaștere la conștiință și apoi revenirea la o cunoaștere mai profundă definește parcursul autentic al existenței.

4.2 De la societatea informațională a cunoașterii către societatea conștiinței

Academicianul Mihai Drăgănescu a fost primul care a realizat o continuitate clară între societatea informațională și cea a cunoașterii, propunând trecerea către o societate a conștiinței. În lucrarea sa din 2003, *De la societatea informațională la societatea cunoașterii*, el analizează modalitățile prin care informația a început să pătrundă rapid în viața oamenilor. De la e-mail la World Wide Web și apoi la tehnologiile wireless, aceste instrumente permit comunicarea instantanee și accesul imediat la date între indivizi, facilitând interacțiuni complexe și schimburi de informații în timp real⁴⁸.

Cu toate acestea, internetul aduce și vulnerabilități semnificative. Amenințările precum virusii, atacurile cibernetice sau hackerii, deseori teroriști virtuali cu efecte reale, pun în pericol integritatea vieții digitale și a informațiilor transmise. Astfel, societatea contemporană se confruntă cu riscul pierderii profunzimii experiențelor personale și a autenticității comunicării, pe măsură ce viața virtuală tinde să înlocuiască interacțiunile reale.

În epoca informațională, oamenilor le este mult mai ușor să acumuleze date decât să dobândească cunoaștere autentică. Roger Bohn observa că informația poate fi stocată, descrisă sau manipulată mai simplu decât cunoașterea⁴⁹, ceea ce creează riscul de a rămâne doar „informații”

47 Steven Pinker, *Enlightenment now. The case for reason, science, humanism and progress*, Viking, New York, 2025, p. 348.

48 Mihai Drăgănescu, *De la societatea informațională la societatea cunoașterii*, Editura Tehnică, București, 2003, p. 14.

49 Roger Bohn, *Measuring and Managing Technological Knowledge*, pp. 295-314, apud Dale Neef, *The Economic Impact of Knowledge*, Butterworth-Heinemann, Boston, 1998, p. 232.

fără o înțelegere profundă. Dacă nu transformăm informațiile în cunoaștere, pierdem sensul lor esențial: capacitatea de a ne forma și de a ne dezvolta ca persoane integrate. Scopul informației nu este doar acumularea, ci interpretarea, dezvoltarea și aplicarea sa critică.

Cunoașterea depășește simpla stocare a datelor sau descrierea stării unei probleme⁵⁰. Ea implică înțelegerea proceselor, identificarea cauzelor și aprofundarea fenomenelor pentru a oferi o perspectivă mai completă. A deține informații nu echivalează cu a cunoaște. Repetarea mecanică a unor date, fără discernământ și reflecție critică, nu generează cunoaștere⁵¹. Chiar și o gândire corectă sau o informație exactă nu garantează profunzimea; fără cultură și reflecție, rămânem la suprafața realității, incapabili să surprindem esența lucrurilor.

Astfel, a fi cu adevărat om înseamnă a privi dincolo de aparențe și de ceea ce ni se oferă la vedere. Cunoașterea autentică presupune depășirea limitelor personale, analiza critică și explorarea semnificațiilor profunde ale realității. Doar astfel putem dobândi capacitatea de a percepe adevărul și de a acționa în mod responsabil, într-o lume care combină informația rapidă cu nevoia de înțelegere profundă și sens autentic.⁵²

Și totuși, simpla trecere de la o societate a informațiilor la o societate a cunoașterii nu este suficientă. În 2007, Mihai Drăgănescu publică lucrarea *Societatea conștiinței*, prin care evidențiază faptul că, în era informației, dimensiunea spirituală a omului trebuie să fie recunoscută și cultivată⁵³. Omul nu este doar trup, minte și psihic; el posedă și o dimensiune superioară, conștientă, care îi permite să perceapă limitele existenței și să recunoască inevitabilitatea morții.

Secolul XXI conturează diferite tipuri de conștiință, printre care:

- ♦ **Conștiința artificială**, presupunând că sediul conștiinței este strict în creier, iar replicarea conexiunilor neuronale ar putea genera o conștiință la nivelul inteligenței artificiale⁵⁴;

50 Mihai Drăgănescu, *op. cit.*, p. 51.

51 *Ibidem*, p. 55.

52 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Istoria filosofiei, de la începuturi până la Renaștere (The history of philosophy from the beginning until the Renaissance)*, Cluj-Napoca, Cluj University Press, 2005, pp. 34-37.

53 Mihai Drăgănescu, *op. cit.*, *Societatea conștiinței...*, p. 35.

54 *Ibidem*, pp. 231-233.

- ♦ **Ingineria neurală**, care combină disciplinele ingineresti cu studiul cunoașterii, considerând creierul un micro-computer ce ar putea dezvălui esența conștiinței și mecanismele sale fundamentale⁵⁵.

Motivația creării unei conștiințe artificiale este extinderea frontierelor științei, construind entități capabile să fie conștiente de ele însele⁵⁶. Totuși, aceste treceri de la societatea informațională, la cea a cunoașterii și apoi la societatea conștiinței arată clar că înțelegerea nu este uniformă pentru toți.

Conștiința nu este doar un concept abstract; ea poate fi privită ca o formă de informație. Cele trei societăți – informațională, a cunoașterii și a conștiinței – se leagă prin această dimensiune informațională. Însă, accentul exclusiv pe latura orizontală, pe date și procese, ne poate face să neglijăm verticala, dimensiunea spirituală, esențială pentru dezvoltarea completă a omului.

Fără o educație solidă bazată pe informații adevărate și corecte și fără o cunoaștere autentică, nu putem accede la o conștiință reală. Trebuie să trezim în noi setea de cunoaștere, care să conducă la trezirea conștiinței și apoi la o cunoaștere superioară, profundă. Creștinismul oferă un model de cunoaștere de peste două milenii, centrat pe descoperirea lui Dumnezeu, care ne permite să aprofundăm atât cunoașterea divină, cât și înțelegerea realității și a urmelor creației Sale.

Concluzii

Viața de zi cu zi, privită din perspectiva darului divin al existenței, nu poate fi redusă la un ansamblu de fapte obișnuite, ci trebuie înțeleasă ca locul în care se verifică autenticitatea libertății umane și responsabilitatea personală. Omul este chemat să trăiască fiecare gest și fiecare alegere ca răspuns conștient la chemarea lui Dumnezeu, iar acest răspuns constituie nu doar un act de credință, ci și o contribuție concretă la binele comun.

Astfel, libertatea de conștiință se arată a fi fundamentul care dă consistență vieții cotidiene: ea îl eliberează pe om de uniformizarea impusă de mentalități reductive și îi conferă curajul de a asuma responsabilitatea pentru propriile decizii în raport cu binele, adevărul și iubirea. O conștiință luminată și formată devine garanția unei vieți trăite în solida-

55 *Ibidem*, pp. 233-236.

56 *Ibidem*, p. 239.

ritate, în respect față de demnitatea fiecărei persoane și în atenție față de darul creației.

În acest cadru, se evidențiază legătura organică dintre dimensiunea spirituală și cea socială a existenței: fidelitatea față de Dumnezeu nu se opune angajamentului față de lume, ci îl fundamentează. A trăi responsabil față de darul lui Dumnezeu înseamnă a construi relații bazate pe respect reciproc, a apăra drepturile omului și a promova educația ca formare a conștiinței libere și responsabile.⁵⁷ Din acest punct de vedere, viața de zi cu zi devine locul unei pedagogii permanente a păcii și al unei etici a responsabilității universale.

Concluzia generală care se impune este că pacea durabilă nu se edifică prin simple mecanisme instituționale, ci printr-o schimbare interioară a omului care, recunoscând viața ca dar, își asumă libertatea ca responsabilitate. Cotidianul, cu provocările și posibilitățile sale, este spațiul cel mai concret unde se întemeiază educația pentru libertate, dreptate și pace. În acest fel, viața de fiecare zi devine nu doar expresia recunoștinței față de Dumnezeu, ci și temelia unei conviețuiri umane capabile să reziste în fața fragmentării și violenței contemporane.

Bibliografie:

- *** *Living Knowledge*, The British Library 2015-2023, online <https://www.bl.uk/aboutus/foi/pubsch/pubscheme3/living-knowledge-2015-2023.pdf>, accesat la 06.05.2025.
- ADLER, Alfred, *Cunoașterea omului*, Editura Iri, București, 1996.
- ADLER, Alfred, *Sensul vieții*, traducere Leonard Gavrilu, Editura Iri, București, 1995.
- BIRIȘ, I., *Rolul imaginarului în cunoașterea științifică*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2009.
- BRACHMAN, Ron, *A structural paradigm for representing knowledge*, Bolt, Beranel, Neuman Technical report (3650), online <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0364021385800148>, accesat la 06.05.2025.

57 Cristian-Vasile Petcu, „Cadrul juridic al dialogului ecumenic creștin” („The legal framework of Christian ecumenical dialogue”), In volumul Simpozionului Internațional „Itinerario e il contenuto del formare ecumenico-studi ecumenici - Venetia”, Istituto di studi ecumenici S. Bernardino, Veneția, 2008, pp. 422-450.

- ✦ BRANT, W., *Mintal Imagery and Creativity: Cognition, Observation and realization*, Akademikerverlag, Saarbrücken, 2013.
- ✦ CAVELL, Stanley, *Knowing and Acknowledging*, în *Must we mean what we say?*, Cambridge University Press, 2002.
- ✦ CIORAN, Emil, *Ispita de a exista*, Editura Humanitas, București, 2002.
- ✦ COVEY, Stephen, *Eficiența în șapte trepte*, Editura All, București, 1996.
- ✦ CRANE, Tim, *The problem of perception*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, online <https://plato.stanford.edu/entries/perception-problem/>, la 06.05.2025.
- ✦ DAVIDSON, Richard; BEGLEY, Sharon, *Creierul și inteligența emoțională*, Editura Litera, București, 2013.
- ✦ DIENES, Zoltan; SCOTT, Ryan, *Measuring unconscious knowledge: Distinguishing structural knowledge and judgment knowledge*, University of Sussex, Brighton, online la http://www.lifesci.sussex.ac.uk/home/Zoltan_Dienes/, accesat la 06.05.2025.
- ✦ DRĂGĂNESCU, Mihai, *De la societatea informațională la societatea cunoașterii*, Editura Tehnică, București, 2003.
- ✦ DRĂGĂNESCU, Mihai, *Societatea Conștiinței*, București, 2007.
- ✦ FAGIN, Ronald; HALPERN, Joseph; MOSES, Yoram; VARDI, Moshe, *Reasoning about Knowledge*, The Mit Press, Cambridge, Massachusetts, 1995.
- ✦ FĂRĂGĂU, Beniamin, *Romani*, Fundația Istoria Binecuvântării, Cluj-Napoca, 2012.
- ✦ FISCHER, John Martin, *God, Foreknowledge and freedom*, Stanford University Press, 1989.
- ✦ GOLDIE, Peter, *Emotion, Feeling and Knowledge of the world*, în *Thinking about feeling. Contemporary philosophers on emotions*, Oxford University Press, New York, 2004.
- ✦ GROF, Stanislav, *Dincolo de rațiune*, Editura Curtea Veche, București, 2009.
- ✦ JUCAN, Elena, *Conștiința umană: glasul lui Dumnezeu în ființa noastră*, Napoca Star, Cluj-Napoca, 2016.
- ✦ JURCA, Eugen, *Arta de a fi liber. Persoana în Analiza Existențială și în Psihologia Pastorală*, Galaxia Gutenberg, 2009.

- ✦ MIHALACHE, Diac. Sorin, *Ești ceea ce trăiești. Câteva date recente din neuroștiințe și experiențele duhovnicești ale Filocaliei*, Editura Trinitas, București, 2017.
- ✦ NEEF, Dale, *The Economic Impact of Knowledge*, Butterworth-Heinemann, Boston, 1998.
- ✦ PATAPIEVICI, Horia Roman, *Discernământul modernizării: 7 conferințe despre situația de fapt*, Editura Humanitas, București, 2004.
- ✦ PETCU, Cristian-Vasile, „Pacea și dreptatea după cărțile profeților mari” („Peace and justice according to the books of the great prophets”), In *Annales Universitatis Valachiae*, Facultatea de Teologie, Târgoviște, 2005, pp. 448-458.
- ✦ PETCU, Cristian-Vasile, *Conștiința slujirii preoțești din perspectivă ortodoxă și romano-catolică*, în volumul „Constituția sacramentală a Bisericii. 30 de ani de la lansarea documentului <<Botez, Euharistie, Minister>> la Lima (1982-2012)”, Editura Vasiliana 98, Iași, 2014, p. 156-173.
- ✦ PETCU, Cristian-Vasile, „Cadrul juridic al dialogului ecumenic creștin” („The legal framework of Christian ecumenical dialogue”), In volumul Simpozionului Internațional „Itinerario e il contenuto del formare ecumenico-studi ecumenici - Venetia”, Instituto di studi ecumenici S. Bernardino, Veneția, 2008, pp. 422 – 450.
- ✦ PETERS, Francis, *Termenii filozofiei grecești*, traducere Drăgan Stoianovici, Editura Humanitas, București, 1996.
- ✦ PINKER, Steven, *Enlightenment now. The case for reason, science, humanism and progress*, Viking, New York, 2025.
- ✦ POPESCU, Constantin, *Prețul bucurie de a trăi*, Editura Eurosong, București, 1999.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, *Istoria filosofiei, de la începuturi până la Renaștere (The history of philosophy from the beginning until the Renaissance)*, Cluj-Napoca, Cluj University Press, 2005.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Key aspects of the Freedom of Conscience”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Editions IARSIC, Les Arsc, France, 2016, pp.30-37.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Moral Values and Human Values: Support for Sustainable Societal Development”, în: Chivu, L., Ioan-Franc, V., Georgescu, G., De Los Ríos Carmenado, I., Andrei, J.V. (eds.), *Europe in the New World Economy: Opportunities and Challenges*. ESPERA 2023.

- Springer Proceedings in Business and Economics*, Springer, Cham. 2024, pp. 301-318. https://doi.org/10.1007/978-3-031-71329-3_17.
- ✦ SELYE, Hans, *Știință și viață*, Editura Politică, București, 1984.
 - ✦ SHAVER, Robert, *Rational egoism: a selective and critical history*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.
 - ✦ STANDORD, Kyle, *So long, an Thanks for all the Fish: metaphysics and the Philosophy of Science*, în, *Metaphysics and the Philosophy of Science. New Essays*, Oxford University Press, New York, 2017.
 - ✦ STĂNILOAE, Pr. Prof. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul I, Editura IBMBOR, București, 1996.
 - ✦ STĂNILOAE, Pr. Prof. Dumitru, *Spiritualitate și comuniune în liturghia ortodoxă*, Editura IBMBOR, București, 2000
 - ✦ STEINER, Rudolf, *Teze antroposofice*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2014.
 - ✦ STOICA, Pr. Dr. Ion, *Adevărul, lumea și omul*, Editura Asa, București, 2006.
 - ✦ SZENT-GYORGYI, Albert, *Pledoarie pentru viață*, Editura Politică, București, 1981.
 - ✦ VASILE, Adrian, *Secularization and its Impact on the Jews' Religious Life*, publicat în *Proceedings of the Conferences on the Dialogue between Science and Theology*, vol. 4, Issue 1, December 2017, EDIS - Publishing Institution of the University of Zilina, DOI: 10.18638/dialogo.2017.4.1, pp.67-77, <http://www.dialogo-conf.com/archive/?vid=1&aid=2&kid=170401-7>.